

Sağlıklı Bir Toplum İçin Sağlıklı Bireyler Yetiştirmek: Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programlarında Sağlık Konusunun İncelenmesi

Raising Healthy Individuals for a Healthy Society: An Examination of Health in Life Studies Curricula

Ali YALÇIN¹

doi: 10.38089/iperj.2025.203

Geliş Tarihi: 19.02.2024

Kabul Tarihi: 18.02.2025

Yayınlanma Tarihi: 31.03.2024

Özet: Toplum, sağlıklı bir gelecek inşa etmek için eğitilmiş bireylere ihtiyaç duymaktadır. Eğitim ise bireylerin zihinsel, bedensel, ruhsal ve fiziksel olarak sağlıklı bir şekilde gelişiminde önemli bir şekilde rol oynamaktadır. Bu araştırma, sağlık konularının tarihsel süreçte eğitimle olan ilişkisini ortaya koyması açısından önemlidir. Dolayısıyla araştırmanın amacı, hayat bilgisi dersi öğretim programlarında sağlık konularının mevcut durumunu incelemek ve ilgili alana katkı sağlayıcı öneriler yapmaktır. Bu nedenle çalışma, nitel araştırma yöntemine göre yürütülmüş ve araştırmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın verileri, 1930, 1948, 1968, 2005, 2018 ve 2023 yıllarına ait hayat bilgisi dersi öğretim programlarından elde edilmiştir. Verilerin analizinde, betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre, hayat bilgisi dersi öğretim programlarında sağlık konularının, sağlık okuryazarlığı ile ilgili bilgi ve becerilere uygun olduğu görülmektedir. Geçmişteki öğretim programlarında sağlık bilgisi, daha çok bilgi temelli bir şekilde ele alınırken; günümüzde bireylerden sağlıklı yaşam alışkanlıklarını benimsemeleri ve uygulamaları beklenmektedir. Bu bağlamda araştırmada sağlık bilgisi, sağlık sorunları, sağlık kurumu, sağlık görevlileri ve sağlıklı spor isimli beş tema belirlenmiştir. Öğretim programlarında tespit edilen ve ortak olan konular; vücudun organları, kişisel temizlik, hastalıklar, korunma yolları, sağlık kurumu, sağlık görevlileri, spor yapmak ve beslenmektir. Toplumun sağlıklı bir yapıya sahip olabilmesi için bireylerin, sağlıklı ve güvenli bir yaşam sürme bilincine sahip olmalarının önemi vurgulanmıştır. Ayrıca hayat bilgisi dersi öğretim programında sağlık konularıyla ilgili temalar incelendiğinde, en fazla sağlık bilgisiyle ilgili sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür. Yaşadığımız çağda küresel sağlık problemleri ve güncel sağlık olaylarının hayat bilgisi dersi öğretim programına yansıtılması önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet dönemi, sağlık, sağlık okuryazarlığı, hayat bilgisi, öğretim programı, toplum

Abstract: Society always needs healthy individuals. Education plays an important role in the healthy development of individuals mentally, physically, and spiritually. This research is important in terms of reflecting the relationship between health topics and education. Therefore, the aim of the study is to examine the current status of health topics in life studies curricula and to provide suggestions that contribute to the related field. For this reason, the study was conducted according to the qualitative research method and document analysis method was used in the research. The data of the study were obtained from the life studies curricula of 1930, 1948, 1968, 2005, 2018 and 2023. Descriptive analysis technique was used to analyze the data. According to the results of this study, it is seen that health topics in the life studies curriculum are appropriate for knowledge and skills related to health literacy. While health knowledge was handled in a more knowledge-based manner in the curricula of the past, today individuals are expected to adopt and practice healthy living habits. In this context, five themes emerged in the study: health knowledge, health problems, health institutions, health officials and healthy sports. The common topics identified in the curricula are body organs, personal hygiene, diseases, ways of prevention, health institutions, health officials, sports and nutrition. It is stated that individuals who are part of a healthy society should have the awareness of leading a healthy and safe life. In the life sciences curriculum, the most common results related to health knowledge were found in the themes that emerged within the scope of health issues. It can be suggested that global health problems and current health events in the age we live in should be reflected more in the life studies curriculum.

Key Words: Republican period, health, health literacy, life studies, curriculum, society

¹ Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Türkiye, aliylcnn77@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-8421-3924>

Giriş

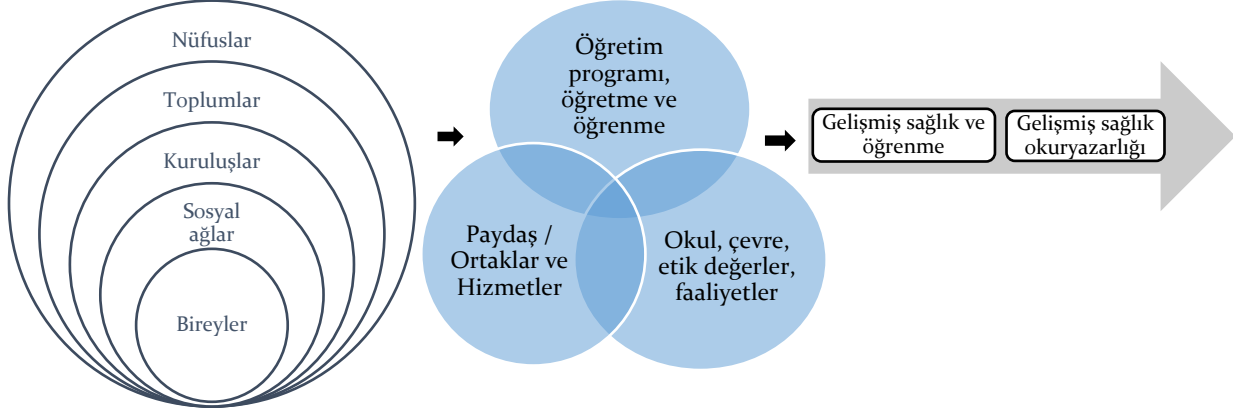
Toplum, sağlıklı bir gelecek inşa etmek için eğitimli bireylere ihtiyaç duymaktadır. Ancak, bu bireylerin yalnızca eğitimli olmaları yeterli değildir; aynı zamanda beden, ruhen ve fiziksel olarak da sağlıklı olmaları gerekmektedir. Bu nedenle bireylerin sağlıklı olarak yetişmeleri, toplumun en önemli beklentilerinden birisidir. İlkokul çağından itibaren çocuklara sağlıkla ilgili temel bilgi ve becerilerin öğretilmesi, sağlıklı bireylerin yetişmesine katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla temel sağlık bilgisi ve becerilerini içeren eğitim programlarıyla desteklenen bireylerin, sağlıklı yaşam alışkanlıkları kazandığı ifade edilmektedir. Bu çerçevede, çocukların sağlık konusundaki bilgi düzeyinin yetersiz olması, sağlıksız ve olumsuz davranışlar sergilemelerine yol açabilir (Çınar, Ay ve Boztepe, 2018). Özellikle günümüzde küresel sağlık ile ilgili problemlerin etkisi temel alındığında bu önem, daha da belirgin bir duruma gelmiştir (Alu, 2017).

İlkokul çağından itibaren çocuklar, hayat bilgisi dersinde sağlık konularına yönelik temel bilgi ve becerileri edinirler. Çünkü hayat bilgisi dersi, toplu öğretim anlayışına dayanmaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2005; Yıldırım, 2019; Kaya, 2020). Bu ders, çocukların kendilerini, çevreyi ve dünyayı tanımalarını amaçlamıştır. Bu amaçla 1924, 1936, 1948, 1968, 1998, 2005, 2018 ve 2023 ilköğretim programlarında önemini korumuştur (MEB, 2005). Konuya dikkat çekmek ve konuya açıklık getirmek adına, hayat bilgisi dersinin tarihsel sürecine kısaca değinmenin faydalı olacağı söylenebilir. Hayat bilgisi dersi, 1869'da "*Malumat-ı Nafia*", 1909'da "*Şifahi Malumat*", 1909'da "*Durusü Eşya ve Malumatı Nafia*", 1913'te "*Müşahabatı Ahlakiye ve Malumatı Medeniye ve Vataniye*", 1924'te "*Müşahabat ve Tabiat Tetkiki*", 1926'da "*Hayat Bilgisi*", toplu tedarik ve iş okulu (John Dewey) olarak geçmektedir. Günümüzde ilkokulun 1. 2. ve 3. sınıflarında hayat bilgisi dersi olarak öğretilmeye devam etmektedir. Bu dersin temel amacı, öğrencilere temel yaşam becerilerini kazandırmak, kendi kimliklerini tanımalarını sağlamak, sağlıklı ve güvenli bir yaşam sürmelerine yardımcı olmak, yaşadıkları toplumun değerlerini benimsemelerini sağlamak, çevrelerine duyarlı, araştıran, üreten ve ülkesini seven bireyler yetiştirmektir (MEB, 2023). Özellikle, bireylerin bedensel, zihinsel, ahlaki, ruhsal ve duygusal açıdan dengeli ve sağlıklı bir şekilde gelişmeleri, güçlü bir kişiliğe ve karaktere sahip olmaları amaçlanmaktadır. Ayrıca, onların özgürce ve bilimsel temellere dayalı düşünme yeteneği kazanmaları da hedeflenmiştir (MEB, 2005). Dolayısıyla çocukların sağlıklı bireyler olarak yetişmeleri, toplumun geleceği adına önemlidir.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), sağlık okuryazarlığının genel okuryazarlık becerileriyle bağlantılı olduğunu vurgulamaktadır. Buna göre, bireylerin yaşam kalitelerini sürdürebilmeleri için sağlık hizmetlerine erişim sağlamaları, hastalıkları önlemeleri ve sağlıklı yaşam alışkanlıklarını geliştirmeleri gerekmektedir. WHO'ya göre sağlık okuryazarlığı, bireylerin sağlıkla ilgili bilgileri edinme, anlama, değerlendirme ve günlük yaşamlarında uygulama becerilerini kapsayan bütüncül bir yetkinliktir (World Health Organization, 2023; Çınar, Ay ve Boztepe, 2018). Bu bağlamda hayat bilgisi dersi öğretim programlarında sağlık konularının öğretilmesi, öğrencilerin sağlık okuryazarlık becerilerini geliştirebilir. Dolayısıyla bireylerin sağlık konuları ile ilgili temel bilgileri edinme, anlama ve kullanma becerisine sahip olmaları, sağlıklı bir neslin yetişmesi adına önemlidir (Centers for Disease Control & Prevention, 2023). Bu açıdan düşünüldüğünde, yapılan araştırmalar, daha sağlıklı öğrencilerin genellikle daha yüksek akademik başarı düzeylerine sahip ve işlerinde daha üretken olduklarını göstermektedir (Nutbeam, 2000; Çınar, Ay ve Boztepe, 2018). Sağlık ve tıp alanındaki uzmanlar, sağlık konularını okuryazarlık becerileri kapsamında temel işlevsel sağlık okuryazarlığı, etkileşimli sağlık okuryazarlığı, eleştirel sağlık okuryazarlığı olmak üzere üç tema başlığında toplamıştır. Uzmanlara göre sağlık, bireylerin sosyal ve kültürel çevreleriyle sürekli etkileşim halindedir (Nutbeam, 2000; Tanrıöver, Yıldırım, Ready, Çakır ve Akalın, 2014).

Dünya Sağlık Örgütüne göre sağlık ve eğitim arasında güçlü bir ilişki vardır. Bu nedenle bireylerin sağlık okuryazarlık becerilerini geliştirebilmeleri için sağlık konularının öğretimine erken çocukluk döneminden itibaren başlanmalı ve bu süreç yaşam boyu devam etmelidir (WHO, 2023; Kickbusch, 2001; Kickbusch, 2012). Dolayısıyla vatandaşların sağlık konuları hakkında temel bilgi ve becerilere sahip olmasının, küçük yaştan itibaren almış olduğu eğitimle ilişkili olduğunu göstermektedir (Çınar, Ay ve Boztepe, 2018). Bu açıdan bakıldığında okulda öğretim programlarında yer alan konu ve bilgilerin, çocukların sağlıklı birer birey olmalarında ve toplum içinde sağlıklı davranışlar sergilemelerinde, doğrudan etkili olduğunu göstermektedir (Kickbusch, 2012; Simovska, 2010).

Birleşmiş Milletler Dünya Sağlık Örgütü, bireylere sağlık konularını öğretmek onları sağlık okuryazarlık becerilerini geliştirmelerine yönelik bazı çalışmalar gerçekleştirmiştir. Dünya Sağlık Örgütü'nün yaptığı bir araştırmada Nutbeam (2000), ilgili sağlık konularının literatüründen esinlenerek eğitim sisteminde bireylerin sağlık okuryazarlık becerilerini geliştirmek ve güçlendirmek için bir model önermiştir. (Apfel ve Tsouros, 2013), Bu model, konunun önemini belirtmek ve literatüre katkı sağlaması için yazar tarafından uyarlanmıştır.

Şekil 1. Dünya Sağlık Örgütü [World Health Organization] (Apfel & Tsouros, 2013)

Şekil 1'de Dünya Sağlık Örgütü tarafından geliştirilen ve bireylerin eğitim sisteminde sağlık konularına yönelik bilgi ve becerilerini geliştirmeyi amaçlayan bir model yer almaktadır. Bu model Nutbeam (2000) tarafından sağlık okuryazarlığına uygun bir şekilde oluşturulmuş ve ilgili literatüre kazandırılmıştır. Erken çocukluk döneminden itibaren, çocukların sağlık bilgisi ve becerilerini kazanabilmeleri için öğretim programlarında sağlık konularına yer verilmesi gereklidir.

İlgili literatürde eğitimde sağlık konularına yönelik çalışmaların daha çok erken çocukluk dönemi, ilkökul ve ortaokulda (Şahin ve Özata, 2009; Kickbusch, 2012; Kaymakçı, 2012; Hagell, Rigby ve Perrow, 2015; Sönmez, 2015; Sönmez ve Bilir Seyhan 2016; Bröder, Okan ve Bauer, 2017; Çoban ve Özcebe, 2019; Kılcan, Seyhan ve Güneş, 2020; Ustaoglu-Çelik ve Kozaner-Yeniğül, 2022), sağlık eğitimi (Nutbeam, 2000; Çınar, Ay ve Boztepe, 2018), eğitimde sağlık okuryazarlığı (Simovska, 2010; Jourdan, 2011), ve benzeri sağlık konuları alanında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu çalışmaların ortak noktası, sağlık konularına yönelik bilgi, beceri, değer ve kavramlara odaklanılması gerektiğidir. Böylelikle, bireylerin sağlık ile ilgili bilgi ve becerilerini arttırabilecekleri vurgulanmıştır. Dolayısıyla sağlığın bireyin temel haklarından biri olduğu ve devletin bu hakları koruma ve geliştirme yükümlülüğü bulunduğu, bu nedenle öğrencilere temel eğitim çağında hayat bilgisi dersi aracılığıyla öğretilmesi gerektiği ifade edilmiştir (Alu, 2017).

Hayat bilgisi dersi öğretim programına yönelik çalışmaların (Tuncer, 2009; Şahin, 2009; Tay ve Baş, 2015; Atik ve Aykaç, 2019; Aşkan, 2022; Demirci, 2022; Akkaya, 2023; Topaloğlu, 2023; Arı, 2024; Özçınar, 2024; Gürdoruk, Aykulu ve Gürdoruk, 2024) ilgili literatürde daha çok program değerlendirmesi üzerine yapıldığı görülmektedir. Özellikle günümüzde yaşanan küresel çapta meydana gelen sağlık problemleri, çevresel problemler, iklim temelli sorunlar, bütün dünyayı etkilemektedir. Tüm bunlar, eğitim alanındaki gelişme ve yenilikleri de etkilemektedir. Bu gelişmelerden etkilenen alanlardan biri de okullardaki derslerin öğretim programlarıdır. Türkiye'de Cumhuriyetin ilanından sonra program çalışmaları günümüze kadar gelişme ve güncelleme işlevini devam ettirmektedir. Hiç şüphesiz ilkökulda önemli bir ders olarak bireylerin sağlık ile ilgili bilgi ve becerilerinin gelişmesinde ekili olan hayat bilgisi dersi, bu araştırma kapsamında incelenen programdır. Bu bağlamda çocukların ilkökulda hayat bilgisi dersinde sağlık konularıyla ilgili temel bilgi ve becerileri edinmeleri, gelecekte sağlıklı bireyler olarak yaşamları için yardımcı olabilir. Dolayısıyla bu çalışma, hayat bilgisi dersi öğretim programlarında sağlık konularına odaklanmış ve bununla ilgili kavramsal, tanımlayıcı ve açıklayıcı bilgiler sunulmuştur. Bu açıklamalar ışığında araştırmanın amacı, hayat bilgisi dersi öğretim programlarında sağlık konularının mevcut durumunu incelemek ve ilgili alana destekleyici ve geliştirici bazı öneriler sunmaktır.

Yöntem

Bu bölümde, araştırmanın modeli, verilerin toplanması ve analizi, veri analizi süreci ile ilgili açıklamalara değinilmiş; ayrıca geçerlik ve güvenilirlik konularına yönelik bazı bilgiler ifade edilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemine dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırmanın temel özelliklerinden biri, mevcut veya geçmişte var olan bir durumu inceleyerek, araştırmanın hedeflerine uygun olarak olayları ve olguları tanımlamak ve yorumlamaktır (Yin, 2003; Creswell, 2017). Dolayısıyla bu araştırma, geçmişten günümüze kadar gelen hayat bilgisi dersi öğretim programlarına ait dokümanların incelenmesini kapsadığı için nitel araştırmanın yapısına uygundur. Bu yazılı dokümanlar, geçmişte basılmış bir materyal olabileceği gibi günümüzde yazılan bir doküman da olabilir.

Verilerin Toplanması

Bu çalışmanın verileri, nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. Bu veri türünün seçilme gerekçesi ve özelliği, yazılı materyallerin detaylı bir şekilde incelenmesi, planlı ve sistemli yürütülmesi, dönemin bilgi ve konularını yansıtması ve bu şekilde ayrıntılı ifade edebilmesidir (Merriam, 2013; Wach ve Ward, 2013). Bu nedenle veri toplama aracının belirlenmesine ve verilerin elde edilme sürecine yön veren faktör, araştırmanın amacı ve problem durumudur. Araştırmanın veri toplama aracı belirlendikten sonra “*verilere nasıl ulaşıldı*”? sorusunu yanıtlamak gerekmektedir. Araştırmanın verileri iki kaynaktan elde edilmiştir. Bunlardan birincisi MEB’e bağlı TTKB’nin sitesinde öğretim programları bölümünde 2005 hayat bilgisi öğretim programı ile 2018 ve 2023 hayat bilgisi dersi öğretim programlarının pdf şekline ulaşılmış ve bilgisayar ortamına aktarılarak dosyalanmıştır. Daha sonra belli bir zaman diliminde Ankara Milli Kütüphane arşivinde 1930, 1948, 1968 yıllarına ait hayat bilgisi dersi öğretim programlarına ulaşılarak dijital ortama taşınmış ve programlar, yıllara göre sıralanarak dosyalanmıştır. Araştırmanın kapsamı ve sınırlılığını, aslında örneklem ölçütü belirler. Bu bağlamda araştırmaya dâhil edilen ve yılları belli olan öğretim programlarının ölçüt örneklem türüne uygun olduğu görülmektedir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2014). Bu öğretim programlarının seçilme gerekçeleri içerisinde, 2005, 2018 ve 2023 programlarının dijital ortamda ulaşılabilir olması, 1930, 1948 ve 1968 programlarının kütüphanede tam metninin mevcut olması, maliyeti uygun olması, Cumhuriyet döneminde yaşanan ve dönemsel olarak eğitim sürecine yansıyan sosyal, kültürel ve politik gibi nedenler, bu öğretim programlarının seçilmesinde etkili olmuştur.

Verilerin Analizi ve İnanırcılık

Bu çalışmada, dokümanlarla elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Bu bağlamda analiz süreci, sistemli bir şekilde şu adımlarla gerçekleştirilmiştir. Birinci kısımda veriler, analiz edilmeden önce sağlık ile ilgili konu ve açıklamalar için bir çerçeve oluşturulmuş; ikinci aşamada sağlıkla ilgili veriler kodlanmaya başlanmış ve içinde sağlık ile ilgili olmayan veriler ayıklanmış; Üçüncü kısımda kodlar bir araya getirilerek sağlıkla ilgili belirlenen temalar başlığında düzenlenmiştir. Ancak bu süreçte ilgili literatür ve alan uzmanına danışılmış ve temaların kodlarla uygunluğu ve uyumluluğu bu süreçte test edilmiştir; Dördüncü aşamada, tespit edilen bulgular, tablo haline getirilerek ilgili tema başlığında kodlar sıralanmış ve veriler, sistemli bir bütünlük kazanması adına aynı tablo içinde tekrar edici kodlara yer verilmemiştir. Kodlar arasındaki uyumu sağlamak ve iç tutarlılığı korumak amacıyla, ilgili tema ve kodlara uygun betimleyici açıklamalar hazırlanmıştır. Bu açıklamalar, doğrudan alıntılama stratejisi kullanılarak tablonun hemen altında, bulgular bölümünde sunulmuş ve yorumlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu alıntılama kısmı, tamamıyla sağlık kapsamında ifade edilen konu ve açıklamalardan oluşmaktadır. Böylece, kodlanan verilerden sağlık konusuna uygun bir şekilde “*sağlık bilgisi, sağlık sorunları, sağlık kurumu, sağlık görevlileri ve sağlıklı spor*” olmak üzere beş tane tema ortaya çıkmıştır.

Araştırmanın geçerlik ve güvenilirlik sürecinde, araştırmacı dışında iki alan uzmanına danışılmıştır. Bu süreçte verilerin iç tutarlılığı, kapsamı, kodlar arası uyumluluk karşılaştırması; ilgili literatürdeki çalışmalar, teyit edilebilirlik açısından bir araya getirilmiştir. Birbirinden bağımsız bir şekilde kod ve temalar üzerinde tartışılmış ve değişiklikler yapılarak veriler üzerinde uzlaşma sağlandıktan sonra,

tabloya yerleştirilmiş ve sonra doğrudan betimleyici açıklamalarla desteklenerek yorumlanmıştır. Tüm bu işlem adımları, araştırmanın inandırıcılığını sağlamak adına yapılmıştır.

Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde hayat bilgisi dersi öğretim programlarına yönelik gerçekleştirilen analizlerin sonuçları ve yorumlarına yer verilmiştir.

Tablo 1. 1930 Hayat bilgisi dersi öğretim programında sağlık konularına yönelik içerikler

Öğretim programının yılı ve dersin adı	Tema	Kodlar
1930 Hayat bilgisi	Sağlık bilgisi	Vücuttaki azaların (organların) görevi, beden temizliği, okul temizliği, zararlı alışkanlıklardan uzak durmak, kişisel eşyaları temiz tutmak, hava ve solunum, beslenme, çevreyi temiz tutmak, alkolün zararı, mikrop, diş sağlığı, göz sağlığı.
	Sağlık sorunları	Sıtma, verem.
	Sağlık kurumu	Hıfzıssıhha, Hilâliahmer, Himayeiefal, Tagaddi hıfzıssıhhası
	Sağlık görevlileri	-----
	Sağlıklı spor	Koşmak, yürümek, oyun oynamak.

Tablo 1’de 1930 hayat bilgisi dersi öğretim programında sağlık konularına yönelik örnek betimleyici açıklamalardan bazılarının yer vermenin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda temaların inandırıcılığını desteklemek ve kodlar arasında tutarlılığı sağlamak adına, programda sağlıkla ilgili belirtilen bilgiler şöyle açıklanmıştır:

Müşahedeye müstenit tetkiklerle çocuklara insanın vücudu ve vücuttaki azaların vazifeleri hakkında malûmat vermek ve buna müteallik hıfzıssıhha kaidelerini amelî bir surette öğretmek ve bilhassa her hususta çocukları temizliğe ve intizama alıştırmaktır (Maarif Vekâleti, 1930, s. 7).

Vücudunuzun ve elbisemizin temizliği; eller, yüz, ense, kulaklar, saçlar, tırnaklar ve ayaklar, mektepte temizlik; çamurlu ayakkabılarla dershaneye girmemek, dershaneyi kirletmemek, apteshaneleri temiz kullanmak, muslukları temiz tutmak (Maarif Vekâleti, 1930, s. 16).

Kışın mekteplerde temizlik, sokakların çamuru, mektebin çamurdan korunması, üstbaşımızın temizliği (Maarif Vekâleti, 1930, s. 16).

Yardım ve sıhhat teşkilâtı, Hilâliahmer, hastaneler, Himayeiefal ve bu teşkilâtın yardımları (Maarif Vekâleti, 1930, s. 24).

Hava ve teneffüs, ciğerlerimizin ehemmiyeti, kır havası, temiz hava, fena ve pis havanın tehlikeleri (Maarif Vekâleti, 1930, s. 24).

Başlıca hastalıklar, sıtma, verem, batakliklar, sivrisinekler, mektep dâhilinde sivrisinek, tozlar ve pislikler ile mücadele etmek; veremden sakınmak ve çareleri, hastalıkları tevlit eden mikroplar, mikroplardan korunmak (Maarif Vekâleti, 1930, s. 25).

İçkinin zararları, içki insana zarar verir ve diğer hastalıklara götürür (Maarif Vekâleti, 1930, s. 25).

Sıhî itiyatlar, duruş ve oturuşta, teneffüste, yemek ve içmek [terli iken soğuk su içmemek], yürümek, koşma ve oyunda dişlere ve el ayağa ihtimam; okuma ve yazmada gözlere dikkat etmek (Maarif Vekâleti, 1930, s. 19).

1930 Hayat bilgisi dersi öğretim programının bulguları genel olarak incelendiğinde, sağlıklı bireyler yetiştirmek adına yararlı bilgilerin mevcut olduğu söylenebilir. Bu bilgilerin, daha çok temel sağlık bilgisine yönelik olduğu görülmektedir.

Tablo 2. 1948 Hayat bilgisi dersi öğretim programında sağlık konularına yönelik içerikler

Öğretim programının yılı ve dersin adı	Tema	Kodlar
1948 Hayat bilgisi	Sağlık bilgisi	Okulda temizlik ve düzen, araçları temiz tutmak, beden temizliği, muayene, reçete, eczane, hastalıktan korunmak, yardımcı olmak, ilaç, vücudumuzun bölümleri, temiz hava, mendil kullanmak, vücudumuzu korumak, ecza kutusu, dişçi ve muayenehanesi, iç organlarımız ve görevi, beş duyu organı, uyku sağlığı, deri ve gözlenekler, diş bakımı, saç bakımı, göz sağlığı, sağlıklı gelişim, neşeli olmak.
	Sağlık sorunları	Bulaşıcı hastalık, grip, bronşit, anjin, ateş, kırıklık, öksürük, ağrılar, sakatlık sıtma, trahom, verem, kızıl, kızamık, kuşpalazı, kabakulak, deri hastalıkları
	Sağlık kurumu	Hastane, dispanser, doğumevi, sağlık örgütü.
	Sağlık görevlileri	Doktor, eczacı, sağlık memuru, hasta bakıcısı.
	Sağlıklı spor	Yüzme ve güneş banyosu, oyun ve dinlenmek

Tablo 2’de 1948 hayat bilgisi dersi öğretim programında sağlık konularına yönelik örnek betimleyici açıklamalara yer verilmiştir. Nitekim temaların inandırıcılığını desteklemek ve kodlar arasında tutarlılığı sağlamak adına, sağlıkla ilgili program amaçları doğrudan şöyle açıklanmıştır:

Okulumuzda temizlik ve düzen, okulumuzun dersane, oda ve koridorlarını, bahçesini temiz tutmak; helâları ve muslukları temiz tutmak; helalara girip çıkma ve temizlemek, sınıfta temizlik düzeni ile uğraşacak olanların seçilmesi ve her öğrencinin bunlara nasıl yardım edeceği, okul bahçesini, helalarını, koridorlarını temiz tutmak (MEB, 1948, s. 46).

Hastalıklar

Arkadaşlarınızdan ve ailemizden hasta olanlar; geçirdiğimiz hastalıklar (Çocukların kendi geçirdikleri hastalıklarla ilgili serbest anlatmalar) (MEB, 1948, s. 52).

Doktor geliyor, dışardan çağrılan doktorlar, doktor nasıl muayene ediyor? Reçete ve önemli hastalıklarda muhakkak doktora başvurmalıdır (MEB, 1948, s. 52).

Eczane ve eczanenin öteki dükkânlardan farkı, eczacı ve ilâçlar (MEB, 1948, s. 52).

Eğitsel sonuçlar, hasta olmamaya çalışalım; evde hasta olduğu zaman gürültü yapmayalım, yardıma hazır olalım; bulaşıcı hastalığa tutulanlarla temas etmeyelim (MEB, 1948, s. 52).

Vücudumuz

Vücudumuzun kısımları (MEB, 1948, s. 53).

Vücudumuzun temiz tutulması, temizlenme yollarının öğretilmesi ve mendil kullanımı (MEB, 1948, s. 53).

Kış ve hastalıklar

Hasta olmamak için vücudumuza iyi bakmalıyız; sağlık en büyük nimettir, kışın insanlar daha çok hasta olabilir; kışın sık görülen hastalıklar içerisinde, grip, bronşit, anjin... (Bu hastalıklara tutulan çocukların serbest anlatmaları) (MEB, 1948, s. 64).

Hangi hastalar hastaneye giderler ve hastanenin ayrı ayrı kısımları, bunların iç görünüşleri, hastanede hastalara bakım (MEB, 1948, s. 64).

Dişçide, dişçinin muayenehanesinin içten görünüşü, dişçinin kullandığı aletler ve dişçi, dişleri nasıl tedavi eder (MEB, 1948, s. 64).

Sağlık en büyük nimettir, kışın hasta olmamak için iyi giyinelim, hasta olduğumuz zaman verilen ilaçları alalım; evde hasta olduğu zaman, onu üzecek hareketler yapmayalım, daima yardıma hazır olalım (MEB, 1948, s. 64).

Sağlığımızı koruyalım

Çabuk büyüme ve kuvvetli olmak için sağlığımızı korumalıyız. Yiyecek ve içeceklerimiz, bunların temizlik ve tazelikleri, yemek saatlerinin ayarlanması, giyeceklerimiz, bunların temizliği ve mevsimlere göre cinsleri, çalışma, oyun, dinlenme ve uyku zamanları ve bunların ayarlanması; tabiki sağlıklı büyüme için hastalıklardan korunmalıyız (MEB, 1948, s. 86).

Hastalıklar içerisinde, sıtma, trahom, verem, kızıl, kızamık, kuşpalazı, kabakulak, deri hastalıkları vs. (Ders yılı içinde öğrencilerin geçirdikleri ve çevrede fazlaca rastlanan hastalıklar üzerinde durulur), bu hastalıkların sebepleri ve yayılması, bunlardan korunma yolları ve hastaların bakımı (Çevredeki doktor, sağlık memuru ve eczacının çalışmaları incelenir) (MEB, 1948, s. 86, 89).

Çevremizdeki sağlık kurumları, çevredeki bir hastane, dispanser, doğumevi veya bir sağlık örgütü incelenir (MEB, 1948, s. 87).

1948 Hayat bilgisi dersi öğretim programının bulguları incelendiğinde, toplumun sağlığı ve geleceği adına sağlıklı bireyler yetiştirmek için faydalı bilgilere yer verilmiştir. Bu bilgiler, daha çok temel sağlık bilgisine yönelik olmakla birlikte, sağlık sorunları, sağlık kuruluşları, sağlık görevlileri ve sağlıklı spor ile ilgili konular olduğu görülmektedir.

Tablo 3. 1968 hayat bilgisi dersi öğretim programında sağlık konularına yönelik içerikler

Öğretim programının yılı ve dersin adı	Tema	Kodlar
1968 Hayat bilgisi	Sağlık bilgisi	Sağlık, beslenme, temizlik, kişisel eşya temizliği, temiz giyinmek, çevre ve hava, güneşten faydalanma, aşı olmak, ilaç kullanmak, iç organlarımız, sağlıklı beslenmek, sağlık kuralları, sofraya ve yemek adabı, vücudun bakımı, temiz içme suyu, sağlıklı büyüme, bulaşıcı hastalık ve korunmak.
	Sağlık sorunları	Verem, sakatlık, kızıl, kızamık, boğmaca, kabakulak.
	Sağlık kurumu	Kızılay, Dispanser, hastane
	Sağlık görevlileri	Doktor
	Sağlıklı spor	Açık havada yararlanmak, spor, oyun, dinlenmek, eğlenmede dengeli olmak.

Tablo 3'te 1968 Hayat bilgisi dersi öğretim programında sağlık konularına yönelik örnek betimleyici açıklamalardan bazıları şunlardır: Dersane, çocukların rahatlık ve sağlıkları düşünülerek tertiplenmelidir. Sınıfta buldukları bölgeyi temiz tutmak ve bir sınıfta çocukların vücut yapısı, hareket kabiliyeti, büyüme hızı, ruhsal özellikleri, davranışı ehemmiyetlidir (MEB, 1968, s. 47).

1968 Hayat bilgisi dersi öğretim programında sağlık konularına yönelik örnek betimleyici açıklamalardan bazıları da şöyle belirtilmiştir:

Daha iyi yaşam yeteneklerini geliştirmek için sağlık, beslenmek ve sıhhatli yaşamak; dershanemizde temizlik, okula gelmeden önce zamanında yatmak ve kalkmak, temizliğe ve giyinmeğe dikkat etmek, ders araç ve gereçleri temiz kullanmak; verem haftası ve Kızılay haftası (MEB, 1968, s. 47).

Sağlığımızı nasıl koruyalım? Vücudumuzun temizliği (El, yüz, tırnak, kulak, saç, diş bakımı, mendil kullanmak, yıkamak, iyi beslenmek, sağlıklı büyümeye yarayan iyi besinler almak, yiyecek ve içecek temizliğine önem vermek, beslenmede sağlık kurallarına uymak) (MEB, 1968, s. 47).

Belli başlı kış hastalıkları, evde ve çevrede görülen hastalıklar, çocuk hastalıkları ve korunma yolları (öğrencilerin kendi geçirdikleri hastalıklar, kızıl, kızamık, boğmaca, kabakulak gibi) (MEB, 1968, s. 50).

Sağlığımızı koruyalım, vücudumuzu tanıyalım, vücudumuzun bakımı, sağlığımız için iyi beslenme, çevremizdeki sağlık kurumları ve bunlardan yararlanmak (MEB, 1968, s. 57).

Çevremizdeki sağlık kurumları (Dispanser, hastane vb.), sağlığımız için çalışanlar ve ilişkilerimiz, çevremizin sağlığını korumada bize düşen ödevler, evi, sınıfı, okulu ve çevreyi temiz tutmak, zamanında aşı olmak, bulaşıcı hastalıklardan korunmak, zararlı hayvanlarla mücadele etmek, içme suyu temizliğine dikkat etmek (MEB, 1968, s. 58).

1968 Hayat bilgisi dersi öğretim programının bulguları değerlendirildiğinde, toplumun sağlığı ve geleceği adına sağlıklı bireyler yetiştirmek için faydalı bilgilere yer verilmiştir. Bu bilgiler, daha çok temel sağlık bilgisine yönelik olmakla birlikte, sağlık sorunları, sağlık kuruluşları, sağlık görevlileri ile ilgili konular olduğu görülmektedir.

Tablo 4. 2005 Hayat bilgisi dersi öğretim programında sağlık konularına yönelik içerikler

Öğretim programının yılı ve dersin adı	Tema	Kodlar
2005 Hayat bilgisi	Sağlık bilgisi	Sağlığı korumak, beslenme, temizlik, kişisel bakım, aşı olmak, düzenli uyku, ilk yardım, acil durum, barınma, çevreyi temiz tutmak, sorumluluk almak, duyu organları, organların işlevleri, sağlıklı yaşam, olumlu duygu, günlük alışkanlıklar, dengeli beslenme, sağlıklı ürünler.
	Sağlık sorunları	-
	Sağlık kurumu	-
	Sağlık görevlileri	-
	Sağlıklı spor	Spor yapmak, olimpiik eğitim, sağlık kültürü

Tablo 4'te 2005 hayat bilgisi dersi öğretim programında sağlık konuları, genelde “sağlık kültürü ve spor kültürü” kazanımları kapsamında oluşturulmuştur. Güvenlik ve korunma birimi kapsamında, sağlığın korunmasına yönelik temel bilgi, beceri ve kavramların kazandırılmasında şu konular ön plana çıkmaktadır: düzenli uyku, aşı yaptıırma, dengeli beslenme, kişisel hijyen, düzenli spor yapma, temizlik, ilk yardım uygulamaları, acil durumlarda başvurulacak kişi ve kurumların tanınması ile temel ihtiyaçların (beslenme, uyku, barınma) bilincinin oluşturulmasıdır. Ayrıca, sağlık ve spor kültürü ile olimpiik eğitim unsurları da bu kavramlar arasında yer almaktadır. Nitekim temaların inandırıcılığını desteklemek ve kodlar arasında tutarlılığı sağlamak adına, sağlıkla ilgili program kazanımları doğrudan şöyle açıklanmıştır:

Sınıfını, okulunu ve çevresini temiz tutmak ve korumak için sorumluluk alır (MEB, 2005, s. 47). Fiziksel özelliklerini fark ederek kendini tanır ve tanıtır (MEB, 2005, s. 48). Sağlığını korumak için aşı olması gerektiğini anlar ve aşı olmaktan kaçınmaz ve sağlıklı yaşam için aşı olmanın gerekliliğini açıklar (MEB, 2005, s. 109).

Kişisel bakımını sağlamak için yapabileceklerini belirler (MEB, 2005, s. 49). Bedeninin bakım ve korunmasını yapar (MEB, 2005, s. 50).

Bedensel özelliklerdeki bireysel farklılıkları fark eder; beslenme saatinde temizlik ve görgü kurallarına uyar; büyüme ve sağlıklı olmak için beslenmenin önemini açıklar (MEB, 2005, s. 50).

Duyu organlarının çevreyi tanımadaki rolünü fark eder ve duyu organlarının işlevlerini belirtir; günlük yaşam alışkanlıklarının sağlıklı olmadaki önemini belirtir (MEB, 2005, s. 50).

Vücudunun bölümlerini tanıyarak kendisinin ve arkadaşlarının vücudunun değerli olduğunu kabul eder (MEB, 2005, s. 56).

Tablo 4'te bulgular genel olarak irdelendiğinde, 2005 hayat bilgisi dersi öğretim programında sağlık konuları, ağırlıklı olarak sağlık bilgisine yönelik olduğu belirlenmiştir. Ayrıca sağlıklı spor ile ilgili bazı temel sağlık konularına da yer verilmiştir. Ancak, sağlık sorunları, sağlık kurumu ve sağlık görevlileri temalarına ait herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

Tablo 5. 2018 ve 2023 Hayat bilgisi dersi öğretim programında sağlık konularına yönelik içerikler

Öğretim programının yılı ve dersin adı	Tema	Kodlar
2018 ve 2023 Hayat bilgisi	Sağlık bilgisi	Kişisel bakım, sağlıklı ve güvenli yaşam, dengeli beslenme, sağlıklı ürünler, tuvalet eğitimi, saç bakımı, bulaşıcı hastalıklardan korunmak, ilaç kullanmak, bitkisel ve hayvansal besinler, gazlı içecekler, ellerimizi yıkamak, sofrada adabı, temizlik kuralları, yemeğe dua ile başlamak, ihtiyaç kadar yemek, kitle iletişim araçları ve sağlık, sağlıklı büyüme ve gelişme, bilinçli tüketici davranışları, sağlıklı ürünler, hijyen kuralları.
	Sağlık sorunları	Obezite, diyabet, çölyak ve besin alerjisi.
	Sağlık kurumu	Hastane, aile sağlığı merkezi/sağlık ocağı, eczahane.
	Sağlık görevlileri	Diş hekimi, doktor, hemşirelik, eczacı
	Sağlıklı spor	Düzenli spor yapmak,

Tablo 5'te 2018 ve 2023 hayat bilgisi dersi öğretim programında sağlık konularının bir tablo üzerinde sunulduğu görülmektedir. Bunun nedeni her iki programın sağlık konusu ile ilgili içerikleri genel olarak aynı olduğu için benzer ifadeleri önlemek ve okuyucuya tatmin edici bilgiler sunmak için bu betimleyici bulgular, aynı tablo üzerinde belirtilmiştir. Nitekim hayat bilgisi dersi öğretim programlarının özel amaçlarında, sağlık ile ilgili temel bilgi, beceri ve kavramların olduğu görülmektedir. Diğer programlardan farkı incelendiğinde, sağlık konu ve bileşenlerin, bu öğretim programlarında kazanım düzeyinde ifade edilmiş olması ve sistemli, özlu, genel, kapsayıcı ve sağlık teknolojilerine yönelik açıklamalara değinmesidir. Program gelişimi açısından değerlendirildiğinde, bilgi temeli olmakla birlikte beceri ağırlıklı sağlık konularının ağırlığı dikkat çekicidir. Özellikle temaların seçilmesi ve kapsayıcılığı gayet uyumludur. Bu sebeple son güncellenen öğretim programları, öğrencilerin sağlık konularına yönelik temel bilgi, beceri, değer ve kavramlarının gelişimini desteklemekte ve bunların kazanım düzeyinde edinimi sağlanmaya çalışılmıştır. Bireylerin sağlıklı bir toplum oluşturmaları adına kişisel bakım becerilerini geliştirmeleri önemlidir. Artık sağlıklı ve güvenli bir yaşam sürme bilincine sahip olmak kaçınılmazdır. 2018 ve 2023 hayat bilgisi dersi öğretim programında sağlık okuryazarlığının gelişimi adına faydalı ve yararlı olabilecek konu ve bilgiler mevcuttur. Bu konu başlıkları ve kazanımlar değerlendirildiğinde, dengeli beslenme, kişisel bakım, sağlığını korumak, sağlıklı hayat en önemli konular arasındadır. Nitekim temaların inandırıcılığını desteklemek için sağlıkla ilgili program kazanımları doğrudan şöyle açıklanmıştır:

1. Sınıf hayat bilgisi dersi

Kişisel bakımını düzenli olarak yapar (MEB, 2018, s. 14; MEB, 2023, s. 14).

El, yüz yıkamak ve dişleri usulüne uygun olarak fırçalamak, banyo yapmak, saç taramak, tuvalet eğitimi ile günlük kıyafetlerini giymek ve özenli kullanmak üzerinde durulur, ayrıca kişisel bakımda sürekliliğin sağlanması vurgulanır ve kişisel bakımını yaparken kaynakların verimli kullanılması gerektiğine değinilir (MEB, 2018, s. 14; MEB, 2023, s. 14).

Kitle iletişim araçlarını kullanırken beden sağlığını korumaya özen gösterir (MEB, 2018, s. 14; MEB, 2023, s. 14).

2. Sınıf hayat bilgisi dersi

Sağlıklı büyüme ve gelişme ile kişisel bakım, spor, uyku ve beslenme arasındaki ilişkiyi fark eder (MEB, 2018, s. 19; MEB, 2023, s. 19).

Sağlıkla ilgili hizmet veren kurumları ve meslekleri tanıyarak hastane, aile sağlığı merkezi/sağlık ocağı, eczane gibi kurumlar ile doktorluk, hemşirelik, eczacılık ve diş hekimliği gibi meslekler üzerinde durulur (MEB, 2018, s. 19; MEB, 2023, s. 19).

3. Sınıf hayat bilgisi dersi

Kişisel bakımını yaparken kaynakları verimli kullanır (MEB, 2018, s. 24; MEB, 2023, s. 24).

Yiyecek ve içecekler satın alınırken bilinçli tüketici davranışları gösterir, özellikle yiyecek satın alınan yer, ürünün rengi, şekli, kokusu, son kullanma tarihi ve içeriklerine dikkat ederek alışveriş yapma üzerinde durulur (MEB, 2018, s. 24; MEB, 2023, s. 24).

Obezite, diyabet, çölyak ve besin alerjisi gibi sağlık sorunlarına da dikkat çekilir ve yiyecek israfından kaçınmanın önemi üzerinde durulur (MEB, 2018, s. 24; MEB, 2023, s. 24).

2018 ve 2023 hayat bilgisi dersi öğretim programında çocukların sağlık becerilerinin gelişimi adına çok sayıda yararlı kazanımın programda yer aldığı görülmektedir. Cumhuriyetin ilk programlarından biri olan 1930 ilköğretim hayat bilgisi dersi öğretim programından 2023 öğretim programına kadar sağlıklı bir toplum yaratmak, sağlıklı nesiller oluşturmak adına her zaman sağlık ile ilgili konu ve içeriklere yer verildiği görülmektedir. Bireylerin sağlık konusunda bilinçlenmeleri ve sağlık ile ilgili bilgi ve becerilerinin gelişmesi adına öğretim programları, yararlı bilgilerle donatılmıştır. Ancak bu öğretim programlarına yöneltilebilecek en önemli eleştirilerden biri son dönemlerde küresel çapta ortaya çıkan salgın problemler, virüsler ve benzeri hastalıklara vurgu yapılmadığı söylenebilir. Ancak ders kitaplarına yansımaları, bu araştırma kapsamında olmadığı için öğretim programının ders kitabına nasıl yansıdığı ayrı bir araştırma kapsamında değerlendirilebilir. Ancak 2023 hayat bilgisi dersi öğretim programında küresel salgınlar ibaresi kazanımlarda geçmemektedir. Hatta son dönemde Covid-19 pandemisi, kazanım açıklamalarında yer almadığı görülmektedir. Sadece besin temelli hastalıklar ile ilgili örnekler verilmiştir. Bu yüzden güncel sağlık konuları ve sorunların öğretim programlarına yansımaları, öğrencilerin sağlık okuryazarlıklarının gelişimine yardımcı olabilir, böylece güçlenebilir ve sağlık konularına daha duyarlı hale gelebilirler.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada cumhuriyetin ilanından sonra gerçekleştirilen 1930, 1948, 1968, 2005, 2018 ve 2023 hayat bilgisi dersi öğretim programlarında sağlık konularının mevcut durumu araştırılmıştır. Bu sebeple sağlık konuları, kapsamlı bir araştırmaya alınmış ve bunun sonucunda analiz edilerek karşılaştırmalı bir şekilde yorumlanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre 1930 hayat bilgisi dersi öğretim programında, “vücuttaki organların görevi, beden temizliği, okul temizliği, zararlı alışkanlıklardan uzak durmak, kişisel eşyaları temiz tutmak” gibi temel sağlık bilgisine yönelik açıklamalara sıklıkla yer verilmiştir. Ayrıca öğrencilerin sağlık okuryazarlığının gelişimine yardımcı olabilecek temizlik konularının ağırlığı dikkat çekicidir. Bu konuların fazla olmasının sebebi, öğrencilerin bulunduğu yaş evresinden kaynaklanmaktadır. Öğrencilerin sağlık ile ilgili temel bilgi, beceri, değer ve kavramları öğrenmelerini destekleyici açıklamalara yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Osmanlı döneminden kalma Hıfzıssıhha, Hilâliahmer, Himayietfal isimli sağlık ile ilgili kurumlara da değinmesi dikkat çekicidir. Fakat sonraki programlarda 1948’de artık hastane ismi olarak geçtiği görülmektedir.

Öğretim programlarında tespit edilen ortak konular; “*vücudun organları, kişisel temizlik, hastalıklar, korunma yolları, sağlık kurumu, sağlık görevlileri, spor yapmak, beslenmek*” şeklindedir. Bu sonuçlar açısından programlar değerlendirildiğinde, bireylerin sağlık konularına yönelik bilgi ve becerilerinin gelişmesi, sağlıklı bir toplumun oluşması için temel bir alan olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, çocukların fiziksel, zihinsel, sosyal, duygusal ve bilişsel sağlığını sürdürebilmesi için hastalık ve sağlık kavramlarını anlamaları ve bilgi düzeylerini artırmaları gerekmektedir. Bu süreçte, sosyal ve kültürel yapılar ile kazanılan deneyimler, özellikle gelenekler, görenekler ve inançlar, bu bilgi birikiminin oluşumunda önemli bir etken olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, bireylerin çocukluktan itibaren sağlıkla ilgili konularda eğitilmesi bir gerekliliktir. Bu şekilde bireyler, sağlıklı yaşam becerilerini kazanarak, yaşamları boyunca sağlıklı bireyler olma yolunda önemli bir adım atmış olacaklardır (Çoban ve Özcebe, 2019). Yapılan bir araştırma sonucuna göre ortaöğretimde okuyan çocukların sağlık okuryazarlıklarının düşük olduğu, fakat sağlık konularına yönelik olumlu bir tutuma sahip oldukları belirlenmiş, bu nedenle çocukların ilköğretim çağından itibaren sağlık okuryazarlık bilgisine sahip olmalarının ileriki yaşlarında sağlık bilgilerinin gelişimine olumlu bir etkisi olabileceği öngörülmektedir (Sönmez, 2015).

Hayat bilgisi dersi öğretim programında, sağlık konuları kapsamında ortaya çıkan temalarda en çok sağlık bilgisi ile ilgili sonuçlar olduğu tespit edilmiştir. Sağlıklı bir toplum için öğrencilerin sağlık bilgisine sahip olması gerekir, çünkü sağlıklı bireyler, toplumun geleceği ve devamlılığı açısından önemlidir. Öğretim programlarında sağlık görevlisi ve sağlık kurumu temalı bulguların azlığı dikkat çekmektedir. Konuların genelde öğrencilerin kişisel sağlık bilgisine yönelik olduğu yorumlanabilir. Ayrıca bazı yerlerde toplumsal ve çevresel sağlık konularına da yer verilmiştir. Örneğin, çocuklara bulaşıcı hastalıklardan korunma yolları, bu konular arasında sayılabilir. Ancak ilgili literatürde, bu tarz sağlık problemleriyle başa çıkmak için sadece sağlık okuryazarlık bilgisinin yetmeyeceği, aynı zamanda sosyal ve ekonomi gibi faktörlerin de etkili olduğu ifade edilmiştir (Kıckbusch, 2001; DeWalt ve Hink, 2009).

2005 Hayat bilgisi dersi öğretim programında sağlık kültürü, spor kültürü ve olimpiik eğitim adlı konular, ayırt edici sonuçlar olarak görülebilir. 2018 ve 2023 hayat bilgisi dersi öğretim programında, gelecekte sağlıklı bir toplum oluşturmak adına bireylerin kişisel bakım becerilerinin gelişimleri üzerinde durulduğu görülmektedir. 2018 ve 2023 hayat bilgisi dersi öğretim programında, dengeli beslenmek, kişisel bakım, sağlığını korumak ve sağlıklı hayat en önemli konular arasında yer almaktadır. Ayrıca sağlıklı bireyler olmak için spor yapmanın önemli olduğu ifade edilmiştir. Yapılan bir araştırma sonucuna göre sağlıklı bireylerin yetişmesinde okulda verilen bütüncül sağlık okuryazarlık bilgisinin önemli bir etkisi olduğu belirtilmiştir (Bröder ve diğerleri, 2017).

Sağlıklı bir ilerleme sağlayan toplumlar, belli bir gelişmişliğe ulaşmış ve sağlıklı bireylerin oluşmasında da etkin rol oynamaktadır. Özellikle dijital çağ denilen bu devirde sağlık bilgisine sahip bireylerin yetişmesi artık beklenen bir durumdur (Eyüboğlu, 2023). Çünkü yaşadığımız çağda hızlı kentleşme, teknolojik ilerlemeler, çeşitli araç-gereçlerin otonomlaşması, çevresel atık ve hava kirliliği gibi nedenler, beraberinde hareketsiz ve stresli bir yaşamı getirmektedir (Sönmez ve Bilir Seyhan, 2016). Dolayısıyla sağlıklı bireylerin yetişebilmeleri açısından düşünüldüğünde, çocuklar için okulda temel sağlık bilgisini içeren konuların, öğretim programlarında yer almasının (Winkelman ve diğerleri, 2016; Ustaoglu-Çelik ve Kozaner-Yeniğül, 2022) sağlıklı yaşam adına pozitif katkıları olacağı söylenebilir. Ayrıca öğrencilerin okulda almış oldukları sağlıklı bir eğitim sürecinin, onların sağlıklı, olumlu davranışlar sergilemelerine destek olduğu ifade edilmiştir (Pelitoğlu ve diğerleri, 2013). Bu araştırmanın sonuç ve bulgularından hareketle şu öneriler yapılabilir: Günümüz dünyasının küresel sağlık problemleri ve güncel sağlık olayları temel alındığında, hayat bilgisi dersi öğretim programında sağlık konularının öğretimi daha önemli bir duruma gelmiştir. Bireylerin, sağlık ile ilgili bilgi ve becerilerini geliştirmek için okul dışı öğrenme ortamlarından faydalanılabilir. Etkinlik temelli öğretimle öğrencilere sağlık konuları öğretilir. Değerler aracılığıyla öğrencilerin sağlık okuryazarlıkları geliştirilebilir. Bu açıdan bakıldığında bireylerin, sağlık ile ilgili bilgi ve becerilerinin geliştirilmesine yönelik şu temel önerileri sıralamak mümkündür:

1. Bireylerin sağlık bilgi ve becerilerini geliştirmek için öğretim programları düzenli olarak gözden geçirilmeli ve güncellenmelidir. Programlar, çağın gereksinimlerini ve sağlık alanındaki yeni gelişmeleri yansıtmalıdır. Bu durum, özellikle dijital çağda önemlidir, çünkü sağlıkla ilgili doğru bilgiye erişim, artık dijital platformlardan sağlanmaktadır. Bu nedenle öğrencilere, internet kullanımına yönelik sağlıkla ilgili bilgi ve beceriler de öğretilmelidir.
2. Yaşadığımız bu dijital çağda, dijital sağlık konularına odaklanılmalıdır. Örneğin, güvenli internet kullanımı, dijital sağlık kaynaklarına erişim ve çevrim içi sağlık bilgisinin değerlendirilmesi gibi konulara yer verilebilir.
3. Günümüzde küresel sağlık problemleri temel alındığında, hayat bilgisi dersi öğretim programında, kişisel bakım becerilerine daha fazla vurgu yapılmalıdır. Öğrencilere temel hijyen uygulamaları, sağlıklı beslenme alışkanlıkları, düzenli egzersiz yapmanın önemi gibi konularda pratik bilgi ve beceriler kazandırılmalıdır.
4. Sağlık okuryazarlığı, sadece bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal ve çevresel düzeyde de önemlidir. Dolayısıyla hayat bilgisi dersi öğretim programında, öğrencilerin çevre sağlığı, toplumsal hastalıkların önlenmesi gibi konuları anlamalarını ve bu konularda bilinçlenmelerini sağlamalıdır.

5. Öğrencilere sağlık kurumları ve sağlık görevlilerinin rolleri hakkında bilgi verilerek ilgili personeller okula davet edilerek sağlık bilinci kazandırılmalıdır. Bu faaliyet, öğrencilerin sağlık hizmetlerine erişimi konusunda bilinçlenmelerine ve sağlık sorunlarını çözmek için uygun kaynaklara yönlendirilmelerine yardımcı olacaktır.
6. Çocukların sağlık kültürünün geliştirilmesinde ebeveynlerin ve toplumun da rolü büyüktür. Okullar, ebeveynleri sağlık eğitimine dâhil etmeli ve toplumla işbirliği içinde olmalıdır. Ayrıca, toplumda sağlık bilgi ve becerilerin artmasıyla toplumun sağlık okuryazarlığının gelişmesinde etkili olan kampanyalar ve etkinliklere katılım desteklenmelidir.
7. Öğrencilere sağlık konularını öğretmek için çeşitli öğretim materyalleri kullanılmalıdır. Bunlar arasında etkileşimli uygulamalar, video dersleri, oyunlar ve simülasyonlar yer alabilir. Bu tür materyaller, öğrenmeyi eğlenceli hale getirecek ve öğrencilerin konuları daha iyi anlamasını sağlayacaktır.
8. Son olarak öğretmenlerin, sağlık konularını etkili bir şekilde öğretebilmeleri için onlara gerekli eğitim ve destek sağlanmalıdır. Bu durum, öğretmenlerin konuları daha etkili bir şekilde aktarabilmelerini ve öğrencilere sağlık bilinci kazandırmalarını sağlayacaktır.

Kaynakça

- Akkaya, A. (2023). *Hayat bilgisi dersi öğretim programının CIPP modeline göre değerlendirilmesi*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi. Kırşehir.
- Alu, A. (2017). Sağlıkın temel kavramları. *Sağlık Yönetimi Dergisi*, 1 (2), 32-41.
- Apfel, F., & Tsouros, A. D. (2013). Health literacy: the solid facts. Copenhagen: *World Health Organization*, 3-26.
- Arı, S. (2024). Hayat bilgisi ders kitaplarında somut olmayan kültürel miras unsurları. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (14), 1194-1207. <https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.1429502>
- Aşkan, A. (2022). *Hayat bilgisi dersi öğretim programlarında beceriler, değerler ve kavramlar*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi. Kırşehir.
- Atik, S., & Aykaç, N. (2019). Hayat bilgisi öğretim programlarının değerlendirilmesi (1926-2018). *Trakya Journal of Education*. 9(4), 708-722.
- Bröder, J., Okan, O., Bauer, U., Bruland, D., Schlupp, S., Bollweg, T. M., ... & Pinheiro, P. (2017). Health literacy in childhood and youth: a systematic review of definitions and models. *BMC Public Health*, 17(1), 1-25. <https://doi.org/10.1186/s12889-017-4267-y>
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Centers for Disease Control and Prevention, [CDC], (2023) *What is health literacy*. Retrieved December 31 2023 <https://www.cdc.gov/healthliteracy/learn/index.html#:~:text=Personal%20health%20literacy%20is%20the,actions%20for%20themselves%20and%20others>.
- Creswell, J. W. (2017). *Nitel araştırmacılar için 30 temel beceri* (H. Özcan, Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çınar, S, Ay, A., & Boztepe, H. (2018). Çocuk sağlığı ve sağlık okuryazarlığı. *Sağlıkta Performans ve Kalite Dergisi*, 14(2), 25-39.
- Çoban, T. & Özcebe, H. (2019). Çocuklarda sağlığın geliştirilmesinde sağlık okuryazarlığının rolü. *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi*, 17 (3), 337-349.
- Demirci, K. (2022). *Hayat bilgisi dersi öğretim programının ve ders kitaplarının duyuşsal kazanımlar ve sosyal ve duygusal beceriler açısından incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Ankara Üniversitesi. Ankara.
- DeWalt DA., & Hink A. (2009). Health literacy and child health outcomes: a systematic review of the literature. *Pediatrics*, 124 (3), 265-274. <https://doi.org/10.1542/peds.2009-1162B>
- Eyüboğlu, E. (2023). Ebeveynler ve online sağlık bilgisi arama davranışı: Sağlık okuryazarlığı kapsamında bir inceleme. *TRT Akademi*, 08(19), 904-933.
- Gürdoruk, F., Aykulu, A., & Gürdoruk, S. (2024). İlköğretim hayat bilgisi kitaplarında çevre duyarlığının yeri ve önemi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(33).
- Hagell, A., Rigby, E., & Perrow, F. (2015). Promoting health literacy in secondary schools: A review. *British Journal of School Nursing*, 10 (2), 82-87. <https://doi.org/10.12968/bjsn.2015.10.2.82>
- Jourdan, D. (2011). *Health education in schools: The challenge of teacher training*. Saint Denis: Inpes.

- Kaya, E. (2020). *Hayat bilgisi, sosyal bilgiler ve fen bilgisi derslerinin temeli: Toplu öğretim sistemi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kaymakçı, S. (2012) Sosyal bilgiler programında ilişkilendirmeler. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (2), 273-304.
- Kılcan, B., Seyhan, O., & Güneş, G. (2020). Sağlık okuryazarlığı ve sosyal bilgiler. İçinde, R. Turan & H. Akdağ (Eds.) *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar- IV* (s. 204-225). Ankara: Pegem Akademi.
- Kickbush, I. (2012). *Learning for well-being: a policy priority for children and youth in Europe. A process for change*. Lisbon: Calouste Gulbenkian Foundation.
- Kickbusch, I. S. (2001). Health literacy: addressing the health and education divide. *Health Promotion International*, 16(3), 289-297.
- Maarif Vekâleti (1930). *İlk mektep müfredat program (Hayat bilgisi dersi öğretim programı)*, İstanbul: Devlet Matbaaları.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*, (S. Turan Çev. Ed.), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Milli Eğitim Bakanlığı, [MEB], (2005). *İlköğretim 1, 2 ve 3. sınıflar hayat bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: MEB.
- Milli Eğitim Bakanlığı, [MEB], (2018). *Hayat bilgisi dersi öğretim programı (İlkokul 1, 2 ve 3. sınıflar)*. Ankara: MEB.
- Milli Eğitim Bakanlığı, [MEB], (2023). *Hayat bilgisi dersi öğretim programı (İlkokul 1, 2 ve 3. Sınıflar)*, Ankara: MEB.
- Milli Eğitim Bakanlığı, [MEB]. (1948). *İlkokul programı (Hayat bilgisi dersi öğretim programı)*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı, [MEB]. (1968). *İlkokul programı (Hayat Bilgisi dersi öğretim programı)*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Nutbeam D. (2000). Health Literacy as a Public Health Goal: A Challenge for Contemporary Health Education and Communication Strategies into the 21st Century. *Health Promotion International*, 15(3), 259-267.
- Özçınar, A. (2024). Hayat bilgisi dersi 2005-2018 öğretim programları ve ders kitaplarında zaman ve yerleştirmeyi algılama becerisi. *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, 13(1), 49-71. <https://doi.org/10.17497/tuhed.1347450>
- Pelitoğlu, F., Çıldır Pelitoğlu, F., & Özgür, S. (2013). İlköğretim öğrencileri için sağlık tutum ölçeği geliştirilmesi. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 7 (1), 32-56.
- Simovska V et al. (2010). *HEPS tool for schools – a guide for school policy development on healthy eating and physical activity*. Utrecht, NIGZ–Netherlands Institute for Health Promotion.
- Sönmez, S. (2015). *Ortaöğretimde sağlık okuryazarlığı*. [Yayımlanmamış doktora tezi] Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Sönmez, S., & Seyhan, G. B. (2016). MEB 2013 okul öncesi eğitim programının sağlık kavramı açısından incelenmesi. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 7(1), 146-174.
- Şahin, İ. & Özata, E. (2009). Türkiye'deki sağlık eğitiminin Finlandiya, Amerika (New Jersey ve Massachusetts), Kanada (Saskatchewan) sağlık eğitimleriyle karşılaştırılması. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 606-623.
- Şahin, M. (2009). Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze Türkiye'de hayat bilgisi dersi programlarının gelişimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (8), 402-410.
- Tanrıöver, M. D., Yıldırım, H. H., Ready, F. N. D., Çakır, B., & Akalın, H. E. (2014). Sağlık okuryazarlığı araştırması. *Sağlık-Sen Yayınları*, 6, 42-7.
- Tay, B., & Baş, M. (2015). 2009 ve 2015 yılı hayat bilgisi dersi öğretim programlarının karşılaştırılması. *Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (2), 341-374.
- Topaloğlu, S. (2023). *Hayat bilgisi ders içeriklerinin temel yaşam becerileri ve değerler bakımından analizi ve öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Dokuz Eylül Üniversitesi. İzmir.
- Tuncer, Ö. (2009). *İlköğretim 3. sınıf hayat bilgisi öğretim programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Ustaoglu-Çelik, A., & Kozaner-Yenigül, Ç. (2022). Sosyal bilgiler ders kitaplarında sağlık ile ilgili içeriklere yer verilme durumu, *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(2), 880-895.
- Wach, E., & Ward, R. (2013). Learning about qualitative document analysis. *IDS Practice Paper in Brief*, 13, 1-11.

-
- Winkelman, T. N., Caldwell, M. T., Bertram, B., & Davis, M. M. (2016). Promoting health literacy for children and adolescents. *Pediatrics*, 138(6), <https://doi.org/10.1542/peds.2016-1937>
- World Health Organization, [WHO] (2023). *Health Literacy*. Retrieved, December 31 2023 <https://www.who.int/activities/improving-health-literacy>.
- Yıldırım, A. & Simsek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, G. (2019). Türkiye Cumhuriyeti'nde dünden bugüne toplu öğretim anlayışı. *Doğu Anadolu Sosyal Bilimlerde Eğilimler Dergisi*, 3(2), 60-69.
- Yin, R. (2003). *Case study research: design and methods*. USA. Sage Publications.

Extended Abstract

Society needs educated individuals to build a healthy future. However, it is not enough for these individuals to be educated; they also need to be physically, mentally, and emotionally healthy. If they are healthy individuals, they are also expected to have basic knowledge and skills related to health issues. This is because, starting from primary school, children are taught subjects that include fundamental knowledge and skills related to health to help them become healthy individuals. Children acquire basic knowledge and skills about health issues through the life studies course starting from primary school. Because life studies is a course based on a collective teaching approach (MoNE [Ministry of National Education], 2005; Kaya, 2020). This course, designed to help children learn about themselves, society, and the world they live in, was included in the primary education curricula of 1930, 1948, 1968, 2005, 2018, and 2023 (MoNE, 2005). Raising children as healthy individuals is important for the social future. In this context, acquiring basic knowledge and skills related to health issues in the life studies course in primary school can be beneficial for them to live as healthy individuals in the future. Since this study focuses on health literacy in the curriculum of the life science course, it may be useful to provide conceptual information about it and to ground the theoretical framework.

It is seen that studies on the life studies course curriculum (Tuncer, 2009; Şahin, 2009; Tay & Baş, 2015; Atik & Aykaç, 2019) are mostly on curriculum evaluation in the relevant literature. Especially today's global health problems, environmental issues, and climate-related challenges affect the entire world. These impacts also influence developments and innovations in the field of education. One of the areas influenced by these developments is the school curricula. After the proclamation of the Republic in Türkiye, curriculum studies continue to develop and update until today. Undoubtedly, the life studies course, an important subject in primary school for developing individuals' health literacy, is the curriculum examined in this research. In the light of these explanations, the aim of the research is to examine the health issues in the life studies course curriculum in terms of health literacy.

This study was conducted according to qualitative research method. The most prominent feature of this type of research is its focus on examining an existing situation—whether from the past or present—and defining and interpreting events and phenomena in line with the research's purpose (Yin, 2003; Creswell, 2017). For this reason, a case study covers the examination of a certain subject in documents. In line with the purpose of the study, this research utilized document analysis, which is one of the data collection tools used in qualitative research. The rationale and characteristic of this type of data is that written materials are examined in detail, carried out in a planned and systematic manner, reflect the information and topics of the period and are detailed in this way (Merriam, 2013; Wach & Ward, 2013). In this study, descriptive analysis techniques were used to analyze the document-based data collected. In this context, the analysis process was carried out systematically and in the following steps. In the first part, health-related topics and explanations were defined before analyzing the data; in the second stage, health-related data were started to be coded and data that were not related to health were extracted; in the third part, codes were brought together, and categories/themes were formed.

This research investigated the status of health literacy in the 1930, 1948, 1968, 2005, 2018 and 2023 life studies curricula after the proclamation of the republic. For this reason, health topics were included in comprehensive research and as a result, they were analyzed and interpreted comparatively. According to the results of the study, in the 1930 life studies curriculum, explanations about basic health knowledge such as "the duties of the parts of the body, body cleanliness, school cleanliness, staying away from harmful habits, keeping personal belongings clean" were frequently included. In addition, the weight of cleaning topics that can help students develop health literacy is noteworthy.

Societies that progress in a healthy manner reach a certain level of development and play an active role in shaping healthy individuals. Especially in this era called the digital age, it is now expected to raise individuals with health knowledge (Eyüboğlu, 2023). The inclusion of basic knowledge and skills in curricula in educational activities in order to raise individuals with basic health knowledge (Ustaoglu-Çelik & Kozaner-Yenigül, 2022) supports the results of this study. In addition, the education that students receive at school supports them to exhibit healthy and frugal behaviors (Pelitoğlu, Çıldır Pelitoğlu & Özgür, 2013). Based on the results and findings of this study, the following suggestions can be made: Global health problems and current health events should be reflected more in the Life Sciences

curriculum. Out-of-school learning environments can be utilized to improve individuals' health literacy. Health literacy knowledge can be taught to students through activity-based teaching. Students' health literacy can be improved through values.

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

